
SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
TOMASZ NOWAKOWSKI	
Władza Piastów we współczesnej historiografii polskiej w świetle innych nauk społecznych	11
DARIUSZ DĄBROWSKI	
Stosunek społeczeństwa halickiego i wołyńskiego do Daniela Romanowicza. Pomędzy praktyką polityczną a programem ideowym i oglądem dworskich dziejopisów (przyczynek do badań nad kształtowaniem mechanizmów upamiętniania na Rusi)	33
ILONA MATEJKO	
Książę jako wódz, rycerz i panujący. <i>Imago potestatis</i> w świetle pieczęci Piastów legnicko-brzeskich	47
ZBIGNIEW ZYGLEWSKI	
Transumpty przywilejów na tle emancypacji społeczeństwa staropolskiego	65
ADAM KOSECKI	
Władysław Jagiełło a miasta kujawskie	77
ANDRZEJ ZAĆMIŃSKI	
Próba legitymizacji władz komunistycznych w Polsce poprzez referendum z 30 czerwca 1946 roku	105

ANNA NOWAKOWSKA, LIDIA NOWAKOWSKA

Prawa wyborcze cudzoziemców w państwach europejskich 129

WITOLD GOSZKA

Władza wobec problemu własności pracowniczej
w przedsiębiorstwie w okresie transformacji
polskiej gospodarki 143

RADOŚLAW FELLNER

Czy obywatel ma kontrolę nad politykiem? O bezkarności
polityków we współczesnej Polsce 155

WPROWADZENIE

Władza należy do tych zjawisk, które niezwykle trudno zdefiniować, chociaż już od tysięcy są powszechnie dostrzegane w historii ludzkości i obecne także dzisiaj w życiu każdego człowieka. Jednocześnie wszyscy, zarówno tzw. zwykli ludzie, jak i uczeni, przedstawiciele różnych dziedzin wiedzy, mają jakieś wyobrażenia na ten temat i pojęciem „władza” posługują się niezwykle często, przypisując mu zakres dosyć nieokreślony. Zmieniają się także poglądy na władzę, jej źródła, przejawy i prawomocność działań. Również istniejące definicje zwykle ujmują tylko jakiś aspekt tego zjawiska (np. psychologiczny, społeczny, filozoficzny, genetyczny), najczęściej związany z dyscypliną naukową, w obrębie której zostały sformułowane. Różnorodne badania władzy są podejmowane w ramach różnych specjalności naukowych. Paradoksalnie bowiem władza, jej źródła, cechy i przejawy dosyć łatwo poddają się opisowi, a także różnorodnemu badaniu.

Prezentowany tutaj zbiór prac stanowi drugą część większej całości, objętą wspólnym tytułem *Oblicza władzy*¹. Główną ideą zebranych w obu częściach studiów jest spojrzenie na relacje między władzą państwową a społeczeństwem z perspektywy różnych nauk społecznych. Autorzy prezentują więc różne ujęcia problemu tych relacji, co wynika zarówno ze specyfiki reprezentowanej dyscypliny naukowej, jak i zainteresowań badawczych.

¹ Pierwsza część: *Oblicza władzy. Współczesne władze państwowe w relacji ze społeczeństwem*, ukazała się pod redakcją Lidii Nowakowskiej, Bydgoszcz 2013.

W niniejszym tomie zgromadzono głównie prace ujmujące relacje między władzą a społeczeństwem z perspektywy nauki historycznej. Zbiór otwiera artykuł poświęcony władzy Piastów widzianej przez pryzmat polskiej historiografii, skonfrontowany z osiągnięciami i propozycjami innych nauk społecznych. W dużym stopniu tytułowe zagadnienie zdominowane zostało przez historyków państwa i prawa oraz historyków. Metody współczesnej socjologii i psychologii społecznej są w jakiejś mierze obecne, nie zawsze jednak w dostatecznym stopniu ma to konsekwencje w osiągniętych rezultatach. Rozpatrywane przykłady to bunty przeciw władcom, kształtowanie się aparatu państwa i rola elity władzy. Współczesna historiografia polska zdecydowanie odeszła od dawnego poglądu o władzy absolutnej Piastów, niekiedy przesadnie nawet akcentując jej ograniczony charakter.

Dariusz Dąbrowski przedstawił zagadnienie stosunku społeczeństwa do Daniela Romanowicza, władcy halickiego i wołyńskiego z XIII wieku. Ukazał, w jaki sposób sympatie i pochodzenie autora głównego źródła – Kroniki halicko-wołyńskiej – wpływały na kształtowanie się obrazu poszczególnych wydarzeń.

Władzę często postrzega się osobowo, utożsamiając ją z królem lub księciem. Wizerunki władców na ich pieczęciach stanowią z kolei element propagandy władzy. Odpowiedź na pytanie, jakie elementy propagowano na pieczęciach Piastów legnicko-brzeskich przynosi artykuł Ilony Matejko. Eksponowana na nich była – jak wynika z badań – przede wszystkim wojskowa pozycja władcy, jego przymioty, obowiązki i autorytet. Środkiem były wyobrażenia należące do kultury rycerskiej.

Rozpowszechnienie uzyskiwania od władców transumptów dawniejszych przywilejów powiązał z usamodzielnianiem się społeczeństwa staropolskiego Zbigniew Zyglewski. Na tym tle wyraźnie rysuje się rola monarchy jako opiekuna w stosunku do poddanych. Ciekawym zjawiskiem jest znaczne nasilenie się akcji transumowania przywilejów w okresie upadku państwa, tj. w czasie panowania ostatniego króla – Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Zróznicowane relacje między królem Władysławem Jagiełłą a miastami kujawskimi ukazał Adam Kosecki. Artykuł zawiera także dokładne zestawienie czasu pobytu króla w tych miastach oraz trasy jego objazdów Kujaw.

Andrzej Zaćmiński przedstawił próbę legitymizacji władz komunistycznych w Polsce poprzez referendum z 30 czerwca 1946 roku. Władze w kampanii referendalnej zastosowały sprawdzone wzorce sowieckie. Celem jego przeprowadzenia nie było uprawomocnienie władzy, która od 1944 r. posługiwała się legitymacją rewolucyjną, ale miało dostarczyć wzmocnienia tej legitymizacji. Doświadczenia wykorzystywały władze w późniejszych wyborach powszechnych 1947 i 1952 roku.

Prawa wyborcze cudzoziemców w państwach europejskich są przedmiotem analizy w artykule autorstwa Anny Nowakowskiej i Lidii Nowakowskiej. W konkluzji stwierdzają one, że prawa te zależą zwłaszcza od historycznego rozumienia wspólnoty politycznej i przekonania o skuteczności integracji imigrantów z tą wspólnotą przez partycypację polityczną. Aktualna polityka imigracyjna państw ograniczająca udział imigrantów do wyborów lokalnych będzie w przyszłości kontynuowana, a odmienny status obywatela Unii Europejskiej i obywatela państwa trzeciego tylko utrwała reglamentację praw wyborczych.

Problem ustosunkowania się władz państwowych do różnych koncepcji własności pracowniczej w okresie transformacji gospodarki polskiej zaprezentował Witold Goszka. Kluczowe znaczenie dla rozwoju własności pracowniczej miała ścieżka prywatyzacji bezpośredniej, polegająca na oddaniu przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania. Ta forma przekształceń okazała się dominującym sposobem prywatyzacji i mechanizmem kreującym własność pracowniczą w polskiej gospodarce.

Radosław Fellner przedstawił swoje spostrzeżenia na temat odpowiedzialności polityków przed obywatelami w warunkach polskiego systemu demokratycznego. Konstatuje, że w zasięgu obywateli są mechanizmy wpływania na polityków i skłaniania ich do zmiany decyzji. Są jednak stosowane dosyć rzadko i wymagają przede wszystkim masowej mobilizacji społeczeństwa.

Konfrontacja doświadczeń badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe przynosi, co zrozumiałe, dosyć odmienne spojrzenia na problem relacji władzy i społeczeństwa. Różnice nie wynikają z odmiennego przedmiotu badań i braku integracji nauk o władzy, lecz raczej z różnego rozumienia hierarchii problemów, jakie wiążą się z tym zagadnieniem.

Dostrzec można także daleko idące podobieństwa zarówno w instrumentarium badawczym, jak i przede wszystkim w stosowaniu wspólnych paradygmatów teoretyczno-metodologicznych. Są one obecne we wszystkich prezentowanych tu tekstach i tworzą ich wspólny mianownik.

TOMASZ NOWAKOWSKI